

Amsterdam, 29 mei 2026

Geachte woordvoerders erfgoed in de Tweede Kamer,

Ons erfgoed maakt Nederland. Het is de krachtige motor achter identiteit, eigenheid, verbondenheid en draagt in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van de leefomgeving. Deze ruimtelijke en sociale aspecten worden bovendien nog eens versterkt door de economische waarde van erfgoed. Voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat, toerisme en recreatie is cultureel erfgoed van essentiële betekenis. Op donderdag 11 juni gaat u met de minister van OCW mevrouw Letschert in debat over erfgoed. In deze brief willen wij u graag een aantal onderwerpen die spelen in de erfgoed- en monumentenzorg onder uw aandacht brengen ten behoeve van de inbreng van uw fractie.

Informatie en inspiratie

Voor u als Tweede Kamerlid is dit mogelijk het eerste debat over erfgoed. Om (nieuwe) Kamerleden kennis te laten maken met de erfgoed- en monumentenzorg, hebben wij het Informatiepakket Cultureel Erfgoed samengesteld (klik [hier](#)). Op de site erfgoedpamflet.nl vindt u onze standpunten over het belang van erfgoed voor de Nederlandse samenleving. Hiermee informeren wij politici en beleidsmakers over actuele ontwikkelingen in de sector. De vele voorbeelden laten zien dat een sterk erfgoedstelsel om veel meer draait dan alleen het behoud van oude gebouwen. Laat u informeren en inspireren! (klik [hier](#))

WAT IS ERFGOED?

Onder erfgoed verstaan we alles waar wij, met elkaar, waarde aan toekennen: gebouwen, verhalen of plekken, tradities en objecten. Het 'goed' dat we met elkaar willen doorgeven aan volgende generaties. Denk aan historische gebouwen, maar ook archieven en collecties, historische landschappen, tuinen, parken, begraafplaatsen, archeologische terreinen, mobiel en digitaal erfgoed, ambachten, tradities en verhalen en ander immaterieel erfgoed. Het is overal om ons heen. Iedereen beleeft ons erfgoed dagelijks op allerlei manieren: jong en oud, in musea, vanaf een terrasje in een historische binnenstad, fietsend over een eeuwenoude dijk, surfend vanachter je computer of tijdens een dorpsfeest.

De betekenis van erfgoed

- vormt de basis van onze identiteit en cultuur
- brengt mensen bij elkaar en zorgt voor verbinding
- zorgt voor een herkenbare, leefbare en mooie leefomgeving
- draagt bij aan een gezonde economie en een plezierig vestigingsklimaat
- zorgt voor toerisme in stad en streek
- schept kaders en geeft richting aan een rechtvaardige verdeling van de schaarse ruimte (bijvoorbeeld voor woningbouw, klimaatadaptatie en landbouwtransitie).

DE STRIJD OM DE RUIMTE

De grootste uitdaging van dit moment is een rechtvaardige verdeling van de schaarse ruimte in ons land. Heel Nederland is cultuurland, dus erfgoed is overal. Inzicht in cultuurhistorische processen is cruciaal voor een evenwichtige ruimtelijke ordening. Het verklaart waarom onze leefomgeving er nu zo uitziet, helpt bij het behouden van identiteit en vormt een duurzaam fundament voor actuele opgaven zoals woningbouw, klimaatadaptatie, landbouw en natuur.

De nieuwe Ontwerp-Nota Ruimte, waarin zelfs een apart hoofdstuk is gewijd aan erfgoed en landschap, is van groot belang voor deze interdepartementale samenwerking tussen het ministerie van OCW en de andere 'ruimtelijke ministeries': VRO, IenW, LNV en EZK.

⇒ **Maak erfgoed een volwaardig onderdeel van het debat over verdeling en inrichting van onze ruimte.**

Aanpak Erfgoed en Leefomgeving

Erfgoed levert oplossingen voor woningnood, leefbaarheid, energietransitie en klimaatverandering. In haar beleidsbrief van 24 april 2026 schrijft de minister:

'Het (is) belangrijk dat de transities in de leefomgeving worden gerealiseerd én dat de bestaande waarden daarbij worden benut. Erfgoed geeft onze leefomgeving een ziel, je kunt het benutten bij de aanleg van nieuwe wijken of door herbestemming van oude gebouwen. En als je nieuwe kwaliteit en toekomstige monumenten wilt creëren en geen huizen maar tuizen wilt bouwen, is de inzet van ontwerp onontbeerlijk. In de Ontwerp-Nota Ruimte zijn de Aanpak Erfgoed en Leefomgeving en de inzet op het ontwikkelgericht werken in de 27 waardevolle cultuurlandschappen aangekondigd.¹ Het kabinet werkt dit nu uit en voert hierover gesprekken met medeoverheden. Voor het geplande commissiedebat Erfgoed wordt uw Kamer nader geïnformeerd.'

Wij zien dat de Rijksoverheid te eenzijdig inzet op nieuwbouw. Diverse rapporten en onderzoeken² in de afgelopen jaren tonen aan dat in de bestaande voorraad enkele honderdduizenden woningen zijn te realiseren. Het is bovendien veel duurzamer en archeologievriendelijker dan bouwen in het groen. Zo besparen we veel op energie, materialen en CO₂-uitstoot. Erfgoed draagt bij aan een circulaire economie en draagt bij aan een toekomstbestendig en duurzaam Nederland.

⇒ **Zet vol in op transformatie en renovatie van bestaande gebouwen (inclusief erfgoed): dat levert veel extra woningen op.**

Nog steeds is er sprake van belemmerende wet- en regelgeving die herbestemming en transformatie bemoeilijken, zoals geluids- en parkeernormen en functiewijziging bij herbestemming. De beslissingsbevoegdheid hierover ligt bij gemeenten. Het Rijk zou gemeenten aan kunnen moedigen om flexibeler om te gaan met parkeereisen, functiewijziging en meervoudig gebruik (gemengde functies). Het programma STOER (Schrappen Tegenstrijdige en Overbodige Eisen en Regelgeving) bevat al een aantal adviezen op dit onderwerp, maar een grotere betrokkenheid van de erfgoedsector (en ook van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) achten wij zeer waardevol. Ondanks eerdere oproepen aan het ministerie van VRO, worden wij hier niet in gehoord.

⇒ **Voer als Rijksoverheid meer regie op het gebied van wet- en regelgeving rond herbestemming en transformatie en betrek de erfgoedsector beter bij STOER.**

De grote verbouwing van Nederland: archeologie als ontwikkelkans

De energietransitie, de woningbouw en de landbouwtransitie vragen om enorme ingrepen in de bodem. De archeologiesector staat daarbij voor een dubbele uitdaging: de capaciteit is krap en de sector is nauwelijks vertegenwoordigd in de planvorming en overlegstructuren van deze grote opgaven. Als archeologie direct wordt meegenomen in de ontwikkelopgaven, dan wordt sneller inzichtelijk waar archeologisch erfgoed zich in de bodem bevindt en wordt het proces efficiënter en kosteneffectiever, archeologie kan worden ingezet als kwaliteitsfactor voor de leefomgeving.

⇒ **Zet archeologie niet aan het eind, maar aan het begin van ontwikkelopgaven.**

---

¹ Kamerstukken II 2025-2026, 29 435 nr. 269.

² <https://www.collegevanrijksadviseurs.nl/projecten/verdichtingsverhalen>

INVESTEREN IN EEN MOOI LAND

Investeren in erfgoed is investeren in een mooi land. Het lijkt vanzelfsprekend dat onze kerken en kerkhoven, molens, kastelterreinen, boerderijen, oude fabrieken en historische huizen goed worden onderhouden. Daarvoor moeten eigenaren wel kunnen blijven investeren in herstel en onderhoud.

Door stijgende kosten en uitdagingen op het gebied van verduurzaming kunnen eigenaren de investeringen niet meer opbrengen. Indexering van subsidies is essentieel, zodat ook de private investeringen in erfgoed op peil blijven. Onderzoek laat immers zien dat wanneer publieke investeringen afnemen dit ook gaat gelden voor private investeringen in erfgoed³.

⇒ **Laat subsidies meelopen met de landelijk vastgestelde indexering.**

Met de nieuwe subsidieregeling voor restauraties van grote monumenten (klik [hier](#)) heeft het vorige kabinet een goede stap gezet in de richting van een evenwichtig en duurzaam financieringsstelsel voor de monumentenzorg. Maar de restauratie-achterstand (klik [hier](#)) is nog steeds aanzienlijk. Wij zijn benieuwd naar de ambitie van de minister op dit dossier en horen graag van haar hoe zij dit wil aanpakken. Het proces van vernieuwing en versterking van het financieringsstelsel is nog niet afgerond.

⇒ **Stel een plan van aanpak op om de restauratie-achterstand te verkleinen.**

Een ander aandachtspunt is de relatief zwakke ondersteuning van gemeentelijke en provinciale monumenten voor instandhouding, beheer, restauratie en verduurzaming. Inmiddels is het aantal gemeentelijke monumenten groter dan het aantal rijksmonumenten. Naar schatting zijn er circa 70.000 à 75.000 gemeentelijke monumenten, tegenover 62.000 rijksmonumenten. Bovendien zijn er 1.500 archeologische rijksmonumenten en geniet een veelvoud aan terreinen een provinciale of gemeentelijke bescherming. Alleen al het feit dat er geen centraal wettelijk verplicht register is voor gemeentelijke monumenten, is zorgelijk.

Uit de '[Monitor monumenten en archeologie 2023 - 2024](#)' blijkt dat gemeenten steeds meer moeite hebben om genoeg personeel te hebben en houden om erfgoedtaken uit te voeren. Dit is mede een gevolg dat er niet genoeg middelen worden gestort naar het gemeentefonds en dat indexaties van gemeenten geen gelijke tred houden met de inflatie, zodat budgetten worden 'uitgehouden'. Zoals ook IPO en VNG in hun recente [position paper](#) bepleiten:

⇒ **Zorg voor meer aandacht en middelen voor restauraties en verduurzaming van gemeentelijke en provinciale monumenten. En voor geormerkte middelen zodat de formatie en expertise op het gebied van erfgoed bij gemeenten op peil komt.**

Essentieel voor de instandhouding van onze monumenten is dat de arbeidsproblematiek in de restauratiesector voortvarend wordt aangepakt. Het rapport '[Arbeidsmarktproblematiek Restauratiesector 2025](#)' (agendapunt 2 bij het Kamerdebat) schetst de problematiek, en doet op vier punten voorstellen hoe deze aangepakt kan worden. Wij staan achter de belangrijkste conclusies en aanbevelingen van het rapport. In een reactie schrijft de minister dat ook zij onderkent dat de sector onder druk staat en dat dit blijvende aandacht vraagt vanuit de sector én vanuit haar ministerie. Wij willen nogmaals de urgentie en noodzaak benadrukken dat sectorbrede regie wordt georganiseerd die de krachten bundelt zodat er een structureel en samenhangend onderwijsstelsel komt.

De minister schrijft dat zij met Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg (ERM) en de sector in gesprek is hoe zij vanuit haar rol verder kan bijdragen aan het oplossen van deze problematiek.

---

³ <https://www.triodos.nl/persberichten/2026/260106-triodos-roept-op-tot-structurele-herwaardering-culturele-sector>

⇒ **Oproep specifiek aan de Kamer: blijf dit dossier goed volgen en houd de minister aan haar woord om proactief te werken aan structurele oplossingen (en financiering).**

WEERBAARHEID

Europa en ook Nederland bevinden zich in roerige tijden. De internationale veiligheidssituatie is de afgelopen jaren snel verslechterd. Ook de erfgoedsector spant zich in om zijn weerbaarheid te verhogen en zich goed voor te bereiden op verschillende risico's en scenario's. De tweede week van mei stond in het teken van de Actiedag Weerbaar Erfgoed - een initiatief van de Nederlandse UNESCO Commissie, Blue Shield Nederland en Cultural Emergency Response - waarin een grote groep organisaties en professionals de handen ineen slaat voor de bescherming van zowel materieel als immaterieel erfgoed. In de Taskforce Veilig Erfgoed werken overheid (de ministeries van OCW, Defensie en Justitie en Veiligheid, provincies en gemeenten) en de erfgoedsector samen om ons erfgoed beter te beschermen tegen militaire en hybride dreigingen. Nederland heeft verschillende verdragen ondertekend (dit gaat terug tot 1907 en 1954) om cultureel erfgoed te beschermen. Hiervoor moeten middelen beschikbaar komen. De dekking van deze middelen kan komen uit de 1,5% van het bbp (binnen de NAVO-norm van 5% per jaar), die beoogd is voor bredere investeringen in relevante uitgaven zoals maatschappelijke weerbaarheid en infrastructuur.

⇒ **Stel middelen beschikbaar voor het weerbaar(der) maken van erfgoed.**

Afgelopen maand presenteerde het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) 'Voorbij de risico's'. Dit rapport laat geen rooskleurig beeld zien van de gevolgen van klimaatverandering op cultureel erfgoed. Dit varieert van verlies van archeologie en erfgoedgemeenschappen en schade aan monumenten, archieven en historische tuinen tot verlies van immaterieel erfgoed (corso's, schaatsen). Wij sluiten ons aan bij een van de conclusies van het PBL:

⇒ **Laat cultureel erfgoed vroegtijdig deel uitmaken van besluitvorming rond klimaatadaptatie.**

MENSEN KOESTEREN HUN ERFGOED

De grote uitdagingen van vandaag vragen om onderling vertrouwen en verbondenheid. Erfgoed speelt daarin een sleutelrol: het verbindt mensen, versterkt gemeenschappen en geeft een gevoel van identiteit. Het kabinet wil het verenigingswerk, initiatieven voor zorgzame wijken en dorpen en sociale cohesie versterken. Het stelt daarvoor een Gemeenschapsfonds op van €200 miljoen (zie in het Regeerakkoord o.a. pagina 74). Het is nog niet duidelijk of het kabinet met het fonds ook investeert in erfgoedgemeenschappen, die immers een bijdrage aan sociale verbondenheid leveren.

Immaterieel erfgoed heeft kracht op zichzelf en versterkt materieel erfgoed. Wie de verhalen van zijn buurt, dorp, stad provincie of land kent, is meer betrokken. Het Erfgoedplatform van Kunsten '92 juicht de recente voordracht door de Raad voor Cultuur toe om de Pride en een internationale voordracht van het fanfareorkest op te nemen in UNESCO's 'Representatieve lijst van het cultureel immaterieel erfgoed van de mensheid'.

Hoewel het rijk al jaren breed inzet op cultuuronderwijs via het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (waar erfgoed formeel onderdeel van uitmaakt), blijft erfgoed aanbod op scholen in Nederland structureel onderbelicht in vergelijking met kunst aanbod. Er ontbreekt een landelijke infrastructuur, waardoor dit type onderwijs afhankelijk is van persoonlijk engagement van aanbieders, docenten (en ouders!). Tel daarbij op dat er bij de nieuwe kerndoelen voor cultuur een omissie is geslopen, waardoor er van de vijf nog maar twee disciplines verplicht zijn (beeldend en muziek). Erfgoedonderwijs dreigt daarmee helemaal uit zicht te raken voor de afnemende scholen. Dit terwijl het zo'n krachtig leermiddel is, ook voor verrijking van het taal- en rekenonderwijs.

⇒ **Geef erfgoedonderwijs een volwaardige plek in het onderwijscurriculum en investeer in een landelijk dekkende infrastructuur.**

Betrokkenheid van bewoners en vrijwilligers is - juist in deze tijden - essentieel voor het behoud en de beleving van cultureel erfgoed. Dit is ook in lijn met het Europese verdrag van Faro, dat de maatschappelijke en verbindende waarde van cultureel erfgoed benadrukt. Het gaat over betrokkenheid en deelname door de samenleving. Nederland heeft het verdrag in 2024 met een intentieverklaring ondertekend. Opvallend is dat het Faro-programma bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) eind dit jaar stopt. En dat terwijl gemeenten in de aankomende jaren echt aan de slag moeten met het in de praktijk brengen van de Faro-uitgangspunten. Gelukkig werkt de RCE verder aan de Faro Uitvoeringsagenda. Blijven investeren hierin kan van grote invloed zijn op de erfgoedzorg, te vergelijken met het programma Belvédère en de wet Modernisering Monumentenzorg (MoMo). En zoals het Programma Toekomst Religieus Erfgoed in 2025 is verlengd, is ons pleidooi:

⇒ **Zorg ervoor dat de (mede door de Faro Uitvoeringsagenda's) opgebouwde ondersteuningsstructuur voor erfgoedbeoefening en burgerparticipatie op decentraal niveau duurzaam geborgd wordt.**

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet en de Wet participatie op decentraal niveau wordt het belang van burgerparticipatie vergroot. Bij het opstellen van erfgoedverordeningen en Omgevingsprogramma's (waarvan erfgoed onderdeel uitmaakt) zullen inwoners meer betrokken moeten worden bij het maken, uitvoeren en evalueren van gemeentelijk beleid. Wij zien dat veel gemeenten – maar dit geldt ook voor provincies - waar de afdelingen erfgoed al te kampen hebben met gebrek aan capaciteit en kunde, onvoldoende zijn toegerust om deze wettelijke taak goed te kunnen uitvoeren. Het programma Erfgoed en Overheid richt zich op het versterken van de erfgoedtaken van gemeenten en provincies.

⇒ **Ondersteun - als mogelijke invulling van de oproep hierboven - erfgoedparticipatie en Faro-implementatie structureel vanuit het programma *Erfgoed en Overheid* met capaciteit en middelen.**

Wij wensen u een vruchtbaar debat en staan u graag te woord om het debat met u voor te bereiden.

Met vriendelijke groet, namens alle aangesloten organisaties *op de volgende pagina*,

Eefje van Duin
Voorzitter FIM

Astrid Weij
Directeur Kunsten '92

Marielle Hoefsloot
Directeur FRK

LEDEN ERFGOEDPLATFORM VAN KUNSTEN '92

BOEi Nationale Maatschappij tot Restaureren & Herbestemmen van Cultureel Erfgoed | Cultuurfonds | DEN Kennisinstituut cultuur & digitale transformatie | DutchCulture | ErfgoedAcademie | Erfgoedvereniging Heemschut | Erfgoedstem | Europa Nostra | FGM Federatie Grote Monumentengemeenten | FIM Federatie Instandhouding Monumenten | FRK Federatie Ruimtelijke Kwaliteit | Fonds Cultuurparticipatie | KIEN Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland | KVAN/BRAIN Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland | LKCA Cultuureducatie en Amateurkunst | Mondriaan Fonds | Museumvereniging | Nationale Monumentenorganisatie | Nationaal Restauratiefonds | Nederland Monumentenland | Nederlandse UNESCO Commissie | Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed | OPEN Organisatie Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland | Restauratoren Nederland | Stichting Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg | Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen | Stichting Forten Nederland | Stichting Reuvens | Vereniging de Hollandsche Molen | VOIA Vereniging Ondernemers in Archeologie

LEDEN FIM FEDERATIE INSTANDHOUDING MONUMENTEN

Agrarisch Erfgoed Nederland (AEN) – Artis (Natura Artis Magistra) – AWN Archeologie – Vereniging voor Beroepschartervaart – BOEi – CIO K – Stichting Cocari II – Diergaarde Blijdorp – Evangelische Broedergemeente Zeist – Stichting ERM – Erfgoedvereniging Bond Heemschut – Fries Erfgoed Collectief – Grote Kerk Breda – Grote Kerk Naarden – Landelijk Hofjesberaad – Landelijke Vereniging Behoud Historisch Bedrijfsvaartuig – Liniebreed Ondernemen – Nationale Monumenten Organisatie (NMo) – Nederlandse Kastelenstichting – Nederlandse Tuinenstichting – Samenwerkingsorganisatie Monumenteneigenaren (SOM) – Staatsbosbeheer – Alde Fryske Tsjerken – Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL) – Stichting Klinkend Erfgoed Nederland (SKEN) – het Drentse Landschap – Geldersch Landschap en Kasteelen (GLK) – het Limburgs Landschap – het Utrechts Landschap – Stichting Nederland Monumentenland – Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed – Stichting Menno van Coehoorn – Mobiele Collectie Nederland – Monumenten van de Maatschappij van Weldadigheid – Stichting Monumenten Bezit (SMB) – Oude Gelderse Kerken – Stichting Oude Groninger Kerken – Oude Hollandse Kerken – Vakgroep Restauratie – Vereniging De Hollandsche Molen – Vereniging Hendrick de Keyser – Vereniging Monumentenwacht NL – Vereniging Natuurmonumenten – Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK) – VKB Kerkrentmeesters – Vereniging Particuliere Historische Buitenplaatsen (VPHB).

LEDEN FRK FEDERATIE RUIMTELIJKE KWALITEIT

De Federatie is een vakvereniging voor onafhankelijke adviseurs ruimtelijke kwaliteit. Het ledenbestand van de Federatie bevat kwaliteitsadviseurs die werkzaam zijn in adviescommissies omgevingskwaliteit, kwaliteitsteams en als stads- of dorpsbouwmeesters bij 281 gemeenten, een waterschap en een provincie, de NCG en drie landelijke rechtspersonen: BnsP, NVTL, Vereniging BWT.